

"Nəsimi ili" nə mükəmməl ədəbi töhfə

İsa HƏBİBBƏYLİ,
AMEA-nın vitse-prezidenti,
Milli Məclisin Elm və təhsil
komitəsinin sədri, akademik

Görkəmli Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsimi mövzusu elmə də, ədəbiyyata da XX əsrdə gəlmişdir. Fədakar tədqiqatçı Salman Mümtazın 1923-cü ildə çap etdiyi "Azərbaycan şairlərindən Nəsimi" adlı məqaləsi ilə Azərbaycan elmində nəsimişünaslığın əsası qoyulmuşdur. Azərbaycan xalqının Ümummillî Lideri Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi birinci mərhələdə, daha dəqiq desək 1973-cü ildə, İmadəddin Nəsiminin anadan olmasının 600 illiyinin dövlət səviyyəsində və UNESCO miqyasında qeyd edilməsi ilə elmlə nəsimişünaslığın miqyası genişləndirilmişdir. Görkəmli elm xadimlərindən Həmid Araslı, Cahangir Qəhrəmanov, Mirzağa Quluzadənin böyük sənətkara, Zümrüd Quluzadənin hürufizmə həsr edilmiş qiymətli əsərləri meydana çıxmışdır.

Ədəbiyyatda Nəsimi obrazı Xalq şairi Qabilin Dövlət mükafatına layiq görülmüş poeması, İsa Hüseynovun məşhur "Məhşər" romanı və "Nəsimi" filmi, bir qədər sonra Bəxtiyar Vahabzadənin "Fəryad" dramı ilə əbədləşdirilmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq, aradan keçən yarım əsrə yaxın dövr ərzində Nəsimi mövzusunda əsaslı bir qayıdış olmamış, əksinə, başqa ölkələrdə böyük sənətkara sahib çıxmaq meyilləri qüvvətlənməyə başlamışdır. Prezident İlham Əliyevin böyük mütəfəkkir sənətkarın 650 illik yubileyinin qeyd olunması və ölkəmizdə 2019-cu ilin "Nəsimi ili elan edilməsi" haqqındakı mühüm ədəbi-tarixi əhəmiyyətə malik olan sərəncamları ilə elmdə, ədəbiyyatda və incəsənətdə Nəsimi mövzusunda yenidən qayıdışa start verilmişdir.

Artıq elmdə və ədəbiyyatda İmadəddin Nəsimi mövzusunda qayıdışda yeni inkişaf mərhələsi başlanmışdır. Müstəqillik dövründə başlanan yeni mərhələ görkəmli ədəbi şəxsiyyətə münasibətdə azərbaycançılıq mövqeyindən çıxış etmək, obyektiv ədəbi-tarixi reallıqları əks etdirmək kimi prinsiplərlə səciyyələnir. Prezident İlham Əliyevin görkəmli mütəfəkkir sənətkar haqqındakı sərəncamlarından sonra Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu tərəfindən bir kitabxanalıq elmi əsərlər: məqalələr və kitablar nəşr edilib oxuculara çatdırılmışdır.

AMEA-nın prezidenti, akademik Akif Əlizadənin redaktorluğu ilə hazırlanmış İmadəddin Nəsiminin "Seçilmiş əsərləri" Əməkdar rəssam Fəxrəddin Əlinin çəkdiyi miniatürlərlə "Şərq-Qərb" nəşriyyatında nəfis şəkildə çapdan buraxılmışdır. Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu əməkdaşlarının

hazırladıkları "Böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsimi" monoqrafiyası, Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayevin "İmadəddin Nəsimi: edamdan sonrakı həyat" və "İraq divanı" kitabları, filologiya elmləri doktoru Fəridə Əzizovanın Azərbaycan, rus və ingilis dillərində çıxmış "İmadəddin Nəsimi Orta əsr mənbələrində və ədəbiyyatşünaslıqda" tədqiqatı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Fəridun Qurbansoyun "İmadəddin Nəsimi", Qüdsiyyə Qasımovanın "Nəsimi irsinin dialektoloji tədqiqi" monoqrafiyaları Azərbaycan nəsimişünaslığının yeni mərhələsinin xüsusiyyətlərini əks etdirən qiymətli elmi əsərlərdir.

Bədii yaradıcılıq sahəsində də Nəsimi mövzusunda əsərlər yazılmasının yeni tarixi mərhələsinin ilk addımları atılmışdır. Görkəmli yazıçı Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povesti İmadəddin Nəsimi ilə əlaqədar yeni tarixi mərhələnin ilk parlaq bədii əsəri kimi əhəmiyyətlidir. Povestə Milli Məclisin deputatı, "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoru Bəxtiyar Sadıqov tərəfindən yazılmış redaktor qeydlərində deyildiyi kimi, "Son səfər" povesti ilə "sevimli yazıçımız, millət vəkili Hüseynbala Mirələmov bu sahədəki boşluğu doldurmaq üçün cəsarətli addım atmışdır".

Məsələnin cəsarətli tərəfi sadəcə yarım əsrlik fasilədən sonra ədəbi mühitdəki sükunət buzunu qıraraq, ədəbiyyatda Nəsimi mövzusunda yenidən qayıtmaqda deyildir. Hüseynbala Mirələmovun Nəsimi mövzusunda ənənəvi yanaşmadan fərqli olaraq, ilk dəfə mövzuya azərbaycançılıq mövqeyindən müraciət etməsi, böyük sənətkarı hər cür dini-ideoloji baxışdan uzaq, həyatı şəkildə, təbii insan obrazı kimi oxuculara çatdırması, yeni ədəbiyyatda yeni format yaratması cəsarətli addım sayılmalıdır. Kitaba ön söz yazmış akademik Nizami Cəfərov da məsələnin bu cəhətini doğru-düzgün görmüş və haqlı olaraq "Son səfər" povestini Hüseynbala Mirələmovun "Nəsimiyə tamamilə yeni ideya-estetik mövqedən baxmaq təşəbbüsü" kimi qiymətləndirmişdir.

Yazıçı Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povestində şair-mütəfəkkir Nəsimi hər şeydən əvvəl XX əsrin ikinci yarısının ədəbiyyatında yaradılmış ideal insandan daha çox təbii və real kamill insan kimi təsvir edilmişdir. Əsərdə İmadəddin Nəsimi danışığından tutmuş rəftarına, insanlarla münasibətlərinə, həyəcanlarına və narahatlığına qədər, sevgisi və nifrəti ilə zəngin mənəviyyata malik sadə və müdrik bir insan qismində təqdim olunmuşdur. Bunun üçün yazıçı öz əsərində real zəmin hazırlamışdır. Povestin "şairlər şairi" Nəsiminin "ölkə-ölkə dolaşmaqdan, məscid, karvansara və xanəqahlarda gecələməkdən, dərviş, abid, imam, şair və səyyahlarla söhbət etməkdən yazıb", "...ömrünün yerdə qalanını ata yurdunda", Şamaxıda keçirmək üçün qayıdışı hadisəsi ilə başlaması vasitəsilə Hüseynbala Mirələmov Nəsiminin həyatı və fəaliyyətinin hürufilik mücahidliyi dövrünü deyil, təbii bir kamill insan həyatı yaşamaq mərhələsini qələmə aldığı nəzərə çarpdırmışdır.

Nəsimişünaslıqda Hələbdə məskunlaşdıqdan sonra böyük sənətkarın Azərbaycana - Şamaxıya gəlib-gətməsi barədə məlumat yoxdur. Həm də böyük ustadı, hürufiliyin nəzəri əsaslarını hazırlamış qayınatası Fəzlullah Nəiminin faciəvi şəkildə qətlə yetirilməsindən sonra İmadəddin Nəsiminin Vətənə dönüşünün mümkünsüz olması bu barədə düşünüb-düşünməyə üçün yer qoymamışdır. Fikrimizcə, "şairlər şairi"nin laməkan həyatı keçirməkdən yorulub-bezib doğma diyara dönüşünün təsviri yazıçı tərəfindən düşünülməyib, Nəsimini yalnız hürufi şeirin qüdrətli yaradıcısı və ya hürufizmin böyük təbliğatçısı kimi deyil, əsl kamill insan kimi hərtərəfli şəkildə təqdim etmək üçün tapılmış detaldır. İmadəddin Nəsiminin tərcümeyi-halında onun qürbətdən vətənə dönüşü barədə hər hansı bir hadisənin olub-olmamasından asılı olmayaraq, yazıçının seçib müəyyən etdiyi format ədəbiyyatda İmadəddin Nəsimidən real insanın böyüklüyü, mənəvi kamilliyi, zənginliyi və sadə həyat tərzi

haqqında geniş söhbət açmaq üçün əsas verir. Haradan baxsaq, ədəbiyyatda "Nəsimi real insan kimi" formatı Hüseynbala Mirələmovun Azərbaycan ədəbiyyatına gətirdiyi yeni yanaşma kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povestində irəli sürülən əsas ana xətlərdən biri bundan ibarətdir ki, Seyid Əli İmadəddin Nəsiminin "məndə sığar iki cahən, mən bu cahana sığmazam" miqyasında böyük insanlıqla qüdrətli şair olmağı özündə cəmləşdirən mütəfəkkir səviyyəsinə yüksəlməsindən doğan qısqançlıq və paxıllıq onun həyatını faciəli sonluğa aparən əsas səbəblərdəndir. Yazıçı özü də povestdə açıq şəkildə yazır ki, "çox təəssüf ki, paxıllıq ancaq sahibi ilə bir yerdə ölür". Yəni belə ali mərtəbəyə qalxmış uca şəxsiyyətə mühit və qaragüruh arasındakı ziddiyyət harada olmasından asılı olmayaraq, onun rahat yaşamasına imkan verə bilməzdi. Hüseynbala Mirələmovun əsas qayəsi də Nəsiminin kamill insan kimi böyüklüyünü göstərməklə bərabər, həm də bir vətəndaş yazıçı olaraq Mirzə Ələkbər Sabirin - "öz qövmümüzün başına əngəl kələfiz biz" misralarında deyildiyi kimi, sağlığında böyük zəka sahiblərimizə özümüzün qənim kəsilməyimizin faciəsini açıq göstərməkdən ibarət olmuşdur.

"Son səfər" kitabına yazdığı "İki cahanın günəşi" adlı "proloq əvəzi"ndə yazıçı özü də Nəsiminin son aqibətinin timsalında, necə deyirlər, "Sarı özümüzədən olan baltaların" yaratdığı faciələrin mahiyyətini açıq göstərmək niyyətində olduğunu açıq şəkildə ifadə etmişdir: "Əslində, qəhrəmanım "şairlər şairi" Seyid Əli İmadəddin Nəsimi deyil... Onun iztirablarıdır, ağrılarıdır, öz vətəndə tək-lənməsidir. 48 illik ömrün bitməyən məşəq-qətlərini qısa bir dövr üçün - Nəsiminin Azərbaycana, Şamaxıya son səfəri müddətində rəmzləşdirdim... Mən bundan yazdım, Nəsiminin şəxsinə özümüzün özümüə qənim kəsilməyimizdən və bu naqisliyin əsrlərdə davam etməsindən bəhs etdim. Axı Hələbdə dərisi soyulmuş Nəsiminin hələ daha əvvəl burada - bu məmləkətdə ruhun soymuşduq".

Bu mənada İmadəddin Nəsiminin Hələbdən Şamaxıya qayıdışının və ondan sonrakı hadisələrin təsviri yazıçı təxəyyülünün məhsulu olsa da, həm Nəsiminin kamill insan və bütöv şəxsiyyət kimi uralığının, mənəvi zənginliyinin, həm də "şairlər şairi"nin taleyinin əsasında sənətkar və zaman probleminin bütün yönələri ilə açılmasına xidmət edə bilmişdir.

Ümumiyyətlə, Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povesti tarixi mövzuda yazılmış bədii əsər olsa da, janr baxımından tarixi povest deyildir. Əsərdə İmadəddin Nəsimidən başqa qardaşı Şahxəndan, Şirvanşah İbrahim və başqaları da tarixi şəxsiyyətlərdir. Əsərdə Nəsimi obrazının hərtərəfli açılmasında adları çəkilən bu şəxsiyyətlərlə əlaqədar hadisələrin canlandırılması mühüm rol oynayır. Qardaşı Şahxəndanla münasibətləri Nəsiminin mənəvi dünyasının özünəməxsusluqlarını təqdim etmək üçün açar funksiyasını yerinə yetirir. Nəsiminin könül dünyası Şahxəndanla söhbətlərində və münasibətlərində geniş şəkildə açılır. Şirvanşah İbrahimin Miranşahla Qaraqoyunlu Qara Yusif arasında ikili oyun oynamasına Nəsiminin baxışının bəyan olunmasında da Şahxəndandan mərkəzi fiqur funksiyasını həyata keçirir. Bundan başqa, camaatın qaçaq-quldur adlandırıldığı hakimiyyətdən narazı insanlara "şairlər şairi"nin yaxın münasibətinin oxucuya aydın surətdə təqdim olunmasında da Şahxəndan əsas sima kimi çıxış edir. Eyni zamanda mədrəsədə təhsil aldığı illərdən sevgisini qəlbində gəzdirdiyi Hüseynbala doğru Şamaxıda atdığı addımlar... Şahxəndanla mükəllimlər vasitəsilə açılıb aydınlaşır. Eyni zamanda həmin çevrədəki insanlarla dialoqları Şahxəndanın da həyata, cəmiyyətə dair baxışlarını oxucuya çatdırmaq üçün əhəmiyyətli bir vasitəyə çevrilir.

(Davamı 9-cu səhifədə)

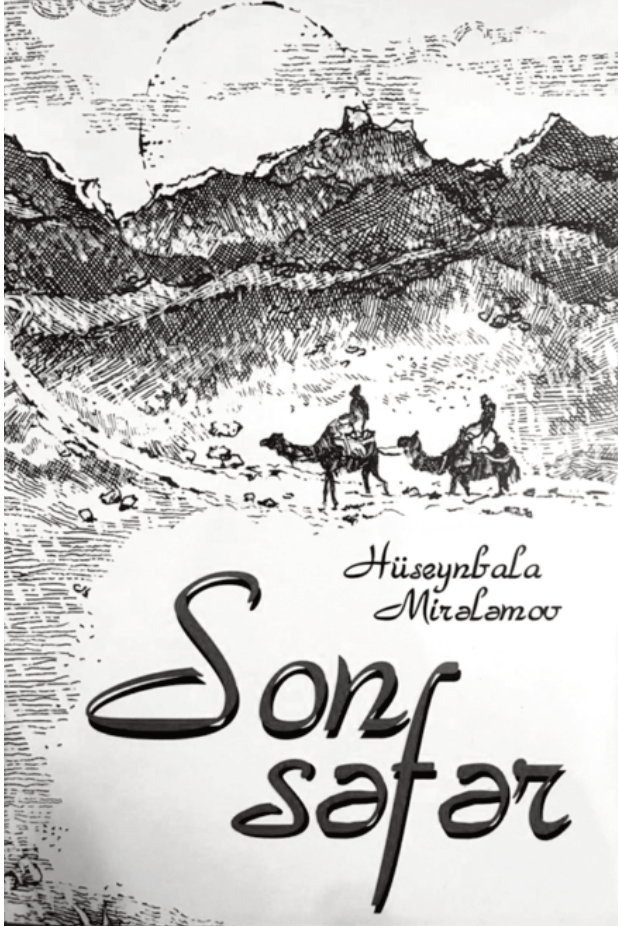
(Əvvəli 8-ci səhifədə)

"Son səfər" povestində Şahxəndan haqqındakı məlumatlar və əhvalatlar Nəsiminin qardaşına dair geniş təsəvvürlərin yaranmasına kömək edir. Tərəddüd etmədən "Son səfər" əsərini Nəsimi ilə bərabər, həm də Şahxəndanın povesti adlandırmaq olar. XX əsr ərzində yazılmış bədii əsərlərdə və məlum filmə Nəsimi və Miranşah, yaxud da Nəsimi və qaragüruh qüvvələr diqqət mərkəzində olduğundan, hadisələr daha çox Hələbdə təsvir edildiyindən Şahxəndan epizodik şəkildə yer almalı olmuşdur. "Son səfər" povesti isə Şahxəndanla əlaqədar mövcud baxışları dərinləşdirir və tamamlayır.

Bələliklə, Azərbaycan ədəbiyyatında Şahxəndanın geniş planda mükəmməl bədii obrazını ilk dəfə Hüseynbala Mirələmov "Son səfər" povestində yaratmışdır. Əsərdə Şahxəndan bilikli, məlumatlı, "Qurani-Kərim" in və qardaşı İmadəddin Nəsiminin divanının üzünü hüsnxətlə köçürən, ictimai-siyasi hadisələrdən baş çıxaran, ədəbiyyatı təhlil edib dəyərləndirməyi bacaran, mühitin mürəkkəb hadisələrindən münasib çıxış yolları tapa bilən ayıq-sayıq bir obraz kimi canlandırılmışdır. Şirvanşahlar hakimiyyəti, Teymurilər dövləti, Şamaxı mühiti haqqındakı fikirləri, Nəsiminin şeirlərinə dair özünəməxsus mülahizələri Şahxəndanın çox vaxt arxa planda qalmış bədii obrazını təsvir etməyə imkan verir. Yazıcının Şahxəndanı "balaca müdrik" adlandırmasını əsərdə təsvir olunan hadisələr bir daha təsdiq edir.

Hüseynbala Mirələmov "Son səfər" povestində Şahxəndanın bədii obrazını yaratmaqla Şamaxı qəbiristanlığında məqbərəsi ucalan bu şəxsiyyətə həyat vəsiqəsi vermişdir. Əsərdə Şahxəndanın dünyagörüşü, ayıq-sayıq olması haqqındakı hadisələr həm də Nəsimilə Şəhərəsinin ümumi səviyyəsi, xüsusən də Seyid Əli İmadəddin Nəsiminin hansı mühitdə yetişib formalaşması barəsində daha aydın qənaətlərin yaradılmasına xidmət edir. Bələliklə, Şahxəndan obrazını məştblı şəkildə ədəbiyyata gətirmək və onun mükəmməl bədii

həmin xətt Nəsimi və din xadimləri münasibətləri formatında təqdim edilmişdir. "Son səfər" povestində isə Hüseynbala Mirələmov Nəsiminin "kafir" hesab edən qaragüruhçu qələm əhli ilə yalançı, əsl dindən uzaq olan, mədrəsə zümresinin və hakimiyyətdə olub, arxadan hadisələri idarə edən "mürşidlərin" onun böyük nüfuzuna, ad-sanına paxıllıq və qısqanclıq məqamında birlikdə mübarizə apardıqlarını, bu mübarizənin dinlə heç bir əlaqəsinin olmadığı qənaətini meydana qoyur. Yazıcının İmadəddin Nəsiminin dilindən səsləndirdiyi "belə çıxır ki, paxıllar ordusu qalib gəldi", yaxud "bir deyil, yüz deyil, min deyil, ölkənin bütün cahilləri yığışb gəlib, sabah evimizə

həyat hadisələri ilə əlaqəli şərh ilə Hüseynbala Mirələmov əsl ədəbiyyatşünaslıq işi də görmüş olur.

"Son səfər" povesti Hüseynbala Mirələmovun çoxillik yaradıcılığının qanunauyğun məntiqi yekunu kimi meydana çıxmışdır. Bədii əsərlərində yazıcının zəngin həyat təcrübəsindən gələn hadisələri və obrazları çoxplanlı şəkildə təqdim etmək və proseslərə müxtəlif yönərdən baxaraq reallıqları tərffüatlarına qədər aydınlaşdırmaq prinsipi bu povestdə də özünü aydın surətdə göstərir. Bədii xüsusiyyətlərini arxa plana keçirmədən deyə bilərik ki, "Son səfər" povesti İmadəddin Nəsiminin dövrü, həyatı və müasirləri haqqında tədqiqat əsəri təəssüratı da yaradır. Bədii baxımından isə bu povest ilk növbədə tarixi ruhda yazılmış olan mükəmməl ədəbi əsərdir. Yazıcı əsərdə tarixi hadisələri də məlumat, xronika, icmal şəkildə deyil, düşünülmüş canlı hadisələr və obrazların dialoqu vasitəsilə, yaxud da bədii təhkiyənin işığında təqdim etməklə informa-siyaçılıqdan çıxarır.

"Son səfər" ədəbi-tarixi şəxsiyyət haqqında yazılmış ciddi bədii əsərdir. Povestdə təsvir olunan bütün hadisələr və obrazlar yazıcı təxəyyülünün süzgəcindən keçərək təsvir edilmişdir. Nəsimi kimi özünəməxsus obrazlı düşüncə sistemə malik olan böyük bir mütəfəkkir haqqında yazılmış ədəbi əsərdə də təsvirlər canlı və emosional, bədii və cəlbedicidir. Yazıcının obraz yaratmaq ustalığı da "Son səfər"də bir daha nəzərə çarpır. Tarixdən məlum olan şəxsiyyətlərin: Nəsiminin, qardaşı Şahxəndanın, Şirvanşah İbrahim şahın, qədim Şamaxı məhəllələrinin təsvirində mövcud reallıqlarla bədii düşüncənin sintezi bir-birinə bənzəməyən fərqli obrazların və vəziyyətlərin təqdim olunması ilə nəticələnmişdir. Əsərdə yazıcı təxəyyülünün məhsulu olan Gülnaz xala, Səlbina xatın, Qara Qaplan Səkmən, Müsəllim Müqtədir Oğuz və başqalarından hər biri fərdi xarakterləri və fərqli zahiri görkəmləri ilə səciyyələndirilmiş yaddaqalan bədii obrazlardır.

Nəhayət, Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılığı üçün xarakterik olan ümumiləşdirilmiş ibrətamiz bədii sonluq "kəşf etmək" "Son səfər" povestində

"Nəsimi ili" nə mükəmməl ədəbi töhfə

obrazını yaratmaq yazıcı Hüseynbala Mirələmovun adı ilə bağlı olan mühüm xidmət sayılmağa layiqdir.

"Son səfər" povestində Nəsimi dünyasının yeni həyatı rakursda açılmasına şərait yaradan faktorlardan biri də Hüsniyyə obrazıdır. Doğrudur, mənbələrdə İmadəddin Nəsiminin Hüsniyyə adlı sevgilisinin olmasına dair heç bir məlumat yoxdur. Ehtimal ki, "şairlər şairi"nin Hələbdən Şamaxıya qayıtması hadisəsi kimi, Hüsniyyə obrazı da yazıcı fantaziyasının məhsuludur. Lakin fikrimizcə, "Son səfər" povestində Şamaxıya dönüşü, Nəsiminin içindəki vətən eşqini, doğma torpaq duyğusunu, ana dili sevdasını geniş planda təqdim etmək üçün nə qədər uğurlu alınmışsa, Hüsniyyə obrazı da şairin qəlb aləmini, xalqa, adət-ənənələrə dərinləndirən bağlılığını, sevgi dünyasını daha canlı şəkildə oxuculara çatdırmaq üçün düşünülmüş uğurlu bədii vasitəsidir. Taleyini ilk gənclik sevdasının nişanəsi olan Hüsniyyə ilə həmişəlik bağlamağa qərar verməsi böyük sənətkar üçün onu doğma el-obaya bağlayan Vətən anlayışının nə qədər müqəddəs olmasını göstərmək baxımından əhəmiyyətlidir. Hüseynbala Mirələmovun Hüsniyyə obrazı Nəsiminin təkcə öz məhəbbətinə deyil, geniş mənada vətəninə, torpağına, adət-ənənələrə, Azərbaycana sədaqətini həyatı vasitələrlə göstərmək üçün tapılmış mühüm bir bədii vasitədir.

Hüseynbala Mirələmov povestin "proloq əvəzi" kimi verilmiş giriş hissəsində yazdığı, kitabın cildinin üz qabığındakı qatlanmış "bələdçi"də bir daha qabartdığı kimi, əsər boyu İmadəddin Nəsimi və qaragüruh qüvvələrlə münasibətlər xəttini diqqətdə saxlamışdır. Sovet dövründə Nəsimi mövzusunda yazılmış əsərlərdə bu süjetdə zamanın ideoloji tələbindən doğan ateizm ruhu önə çəkilmiş,

hücum edəcəklər" sözləri Nəsiminin hər hansı bir siyasi-ideoloji baxışdan daha çox fiziki cəhətdən cəhalətin, nadanlılığın, paxıllığın, qısqanclığın, qurbanı olduğunu diqqət mərkəzinə çəkir və əsaslandırır.

Povestin yüksək səviyyədə alınmasının bir səbəbi də Hüseynbala Mirələmovun müraciət etdiyi dövrü və şəxsiyyətləri dərinləndirən araşdırıb öyrənməsi ilə əlaqədardır. Povestin əvvəlində "Müəllifdən" rubrikası ilə proloq əvəzi kimi verilmiş "İki cahanın günəşi" yazıcı axtarışı, tədqiqatçı cəlbedici bir essedir. Bu, həm də tarixi mövzuda əsər yazan yazıcının məsələyə nə qədər ciddi yanaşdığını, zəruri axtarışlar apardığını nümayiş etdirir. Hüseynbala Mirələmovun "İki cahanın günəşi" adlı proloq əvəzi yazısını çətinlik çəkmədən filoloji yönlü jurnallardan birində elmi məqalə kimi çap etdirsək, heç kəs məqalənin bədii əsər yazmaq üçün yazıcı tərəfindən aparılmış hazırlıq işləri olduğuna inanmaz.

Bu vaxta qədər Orta əsr Azərbaycan dövlətlərinin və hökmdarlarının həyatından müxtəlif janrlarda bədii əsərlər yazması Hüseynbala Mirələmovun Nəsimini dövrün və mühitin, ədəbi-ictimai proseslərinin içərisində təsvir edə bilməsinə münasib zəmin hazırlamışdır. Bundan başqa, povest boyu hadisələrin təsvirindən görünür ki, yazıcı İmadəddin Nəsiminin həyatı və yaradıcılığını dərinləndirən öyrənməklə yanaşı, "şairlər şairi"nin şeirlərindən də yerli-yerində istifadə edilməsinin nümunəsini göstərmişdir. Müxtəlif məqamlarda istifadə edilən Nəsiminin qəzəlləri əsərdəki hadisələrin mahiyyətinin açılmasına, proseslərin şərhinə uğurla xidmət edir. Hətta bir sıra qəzəllərin

də cəlbedici şəkildə özünün bədii ifadəsini tapmışdır. Onun yaradıcılığında nəsihətçilikdən uzaq olan final səhnələrindən çıxarılan nəticə bədii əsəri tamamlamaqla bərabər, həm də oxucunu dərinləndirən düşündürüb öz arxasında apara bilir. Bu cəhətdən "Son səfər" povestin bədii sonluğu da həcm etibarilə qısa olmasına baxmayaraq, mükəmməl və təsirli bir epiloq kimi yaddaşlarda dərin iz salır: "Əslində, Seyid Əli İmadəddin Nəsimi Şamaxıdan qalib kimi ayrılırdı, çünki cahillər onun Hüsniyyə ilə evlənilib xoşbəxt olmasına mane ola bilməmişdilər və bu səfərdən xəbərsiz idilər.

Şahxəndan isə ondan ötrü ağlayırdı ki, qardaşının üzünü bir daha görməyəcəyi ürəyinə dammışdı. Bu səfər - son səfər idi!

Seyid Əli İmadəddin Nəsimi bu qədər dərdi, nisgili olmasına rəğmən xoşbəxt idi. Çünki ata ocağından, qardaşından ayrı düşsə də, xoşbəxtliyin insana bəxş etdiyi dörd ünsürün dördü də onunla bir yerdə idi: sevgi, şöhrət, hörmət və nəhayət, vətən!

Bəli, doğma Azərbaycan dilinin timsalında Vətən daim onunla idi".

Hüseynbala Mirələmovun "Son səfər" povesti müasir tarixi mərhələdə görkəmli Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsimiyə həsr olunmuş bədii əsərlərin yeni mərhələsinin mükəmməl başlanğıcı və qiymətli nümunəsidir. Bu, ideya və sənətkarlıq cəhətdən müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının mühüm nailiyyətlərindən biri sayılmağa layiq olan əhəmiyyətli və ibrətamiz əsərdir.

Nəhayət, "Son səfər" povesti təkcə onun müəllifinin deyil, bütövlükdə Azərbaycan ədəbiyyatının "Nəsimi ili" nə dəyərli ədəbi töhfəsidir.